

פירש בבבא זו 'חלץ וחלץ' ו'בעל ובעל' וכמו שפירש לעיל בשתי יבמות – תירץ הראב"ד, כיון שלא הוצרך לומר בעל ובעל, הרי ודאי אשת איש היא, לכך גם לא שנה 'חלץ וחלץ' [ואולם 'בעל ועשה מאמר' הוצרך לומר, שלא נגזור מאמר שלאחר בעילה משום מאמר שלפני בעילה].

'אמרי... ומדגט לא מהני, חליצה נמי לא מהני. ואף על פי שחליצה כתובה בפירוש בתורה וכיצד יאמרו לא מהני, יש לפרש שיאמרו חליצה לא מהני להתירה אלא צריכה בנוסף גט כשאר נשים (עפ"י תוס' ותוס' ישנים). גם אפשר לפרש: יאמרו, כשם שגט לא הועיל לאסרה עליו כך חליצה אינה אוסרתה על היבם אעפ"י שמתירתה לעולם (עפ"י מאירי).

'ומאי טעמא אמור רבנן ביאה פסולה יש אחריה כלום'. פירש הרמב"ן [דלא כפרש"י במתניתין] שאפילו לרבי נחמיה שאמר בעילה פסולה [היינו באמצע או בסוף] אין אחריה כלום, היינו דוקא לענין 'אחריה' כלומר שאם לאחריה עשה מאמר או נתן גט לחברתה, לא עשה כלום, אבל היא עצמה צריכה חליצה לויקתו [ובדומה לחליצה לאחר מאמר, שצריכה גם גט למאמרו, ואעפ"כ שנינו 'אין אחריה כלום']. ואם כן דברי הגמרא כאן שייכים בין לרבי נחמיה בין לרבנן. ואולם לפרוש רש"י במשנה מבואר שלרבי נחמיה ביאה פסולה מועילה לגמרי ושוב אינה צריכה חליצה. ולפי זה דברי הגמרא כאן מתיחסים לרבנן דמתניתין החולקים על רבי נחמיה (וכן נקט מהרש"א, דלא כמהרש"ל. וכבר העיר הרמב"ן מדברי רש"י להלן נא סע"ב שמשמע שלא כפירושו במשנה).

'כל כי הני תחלוץ ותיזיל'. הרשב"א והריטב"א הקשו על פירוש רש"י [הן מצד הלשון הן מצד הענין, מדוע אין לחוש שמא תחלוץ שאם אתה אומר חולצת – מתיבמת] ופירשו בלשון תמיהה; וכי כל כך תחלוץ ותלך?! ומה תועלת יש לו בדבר זה. ודוקא בביאה אחר חליצה יש לגזור שמא נמלך וחפץ לכונסה, וכן בביאה אחר ביאה, שמא חפץ עתה באחרת, אבל חליצה אחר חליצה אין לו הנאה של כלום לפיכך לא גזרו.

רש"י ד"ה ואי ביאה. 'וקא פגע באיסור אשת אח'. המפרשים תמהו הלא קיימא לן כרבי יוחנן (י-יא) שצרת יבמה אינה בכרת אלא בלאו. ויש אומרים שרש"י נקט שהלכה כריש לקיש [וכדעת הראב"ד]. ע' רש"ש; משנת ר' אהרן (טו), הערה (ה) ועוד.

דף נא

'הא יבמה בחד צד מהני בה גט ובחד צד מהני בה מאמר, גט אחר גט לא דחי...'. יש לפרש במה נחלקו רבן גמליאל וחכמים; חכמים סוברים אעפ"י שתקנו מאמר ביבמה, לא תקנו אלא לחומרא, להצריך גט ולאסור קרובים, אבל לא לקולא לומר שלא יחול אחריו מאמר, אלא לענין מאמר השני מעמידים על דין תורה לומר שמאמר הראשון לא קנה. ואעפ"י שאם מאמר ראשון לא קנה גם שני לא קנה, לא אכפת לנו בכך שהרי באמת אין המאמר מפקיע הזיקה ואעפ"כ הוא תופס להצריך גט, וכיון שאינו מפקיע זיקה דין הוא שיתפוס מאמר אחריו. ורבן גמליאל סבר שחכמים תקנו מאמר כעין דין הדאורייתא, שכיון שמדרבנן נחשב קנין אין מקום

למאמר אחר אחריו, אבל לענין גט מודה רבן גמליאל שאין אנו דנים מאמר וגט כפעולתם בדאורייתא שהרי אם נקנית אחת היבמות מדאורייתא אין שייך גט בצרתה, ואילו כאן כשנתן גט לשניה אנו דנים כאילו נתן גט לזקוקתו, כפי שהיא זקוקה באמת מהתורה, ואעפ"י שמדרבנן קנאה לצרתה וכאילו כבר נפקעה זיקתה, אין מועיל קנין זה לקולא, ואעפ"י שבמאמר ומאמר נראה להם לחכמים לקבוע המאמר בין לחומרא בין לקולא, במאמר וגט שהן פעולות נפרדות נראה לחכמים לקבוע רק לעצמם ולא לעכב אחד את תפישת חברו (עפ"י חזון איש קכח, יב. ועע"ש באור ענין ביאה פסולה).
עוד בסברת חכמים החולקים על ר"ג – ע' בתוס' בע"ב ד"ה ביאה פסולה ובמהרש"א שם.

זהאי ביאה פסולה עדיפא ממאמר... דאילו מאמר אחר מאמר לא מהני, ואילו ביאה אחר מאמר מהני. ע' בתוס' ישנים שהעירו הלא גם גט מועיל אחר מאמר הגם שאינו עדיף ממנו? וחילקו בין גט שהוא – בניגוד למאמר – בא לדחות, לביאה שבאה לקנות. וע' בחזו"א (קכח, יב) שפירש 'עדיפא' – הדין העדיפה. אין כאן הוכחה שהביאה עדיפה מהמאמר אלא קביעה שבדין מסוים היא עדיפה.

שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד ונתן גט לזו וגט לזו, רבן גמליאל אומר חולץ לראשונה ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שניה. רש"י פירש 'חולץ לראשונה' לאו דוקא אלא עצה טובה היא לו, כדי שלא ייאסר בקרובות שניה.
ומכלל דבריו יש לשמוע שאין צריך להקפיד לחלוץ לראשונה כדי שלא לאסור השניה לכהונה, משום 'לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם' (כדלעיל מד), והטעם – מפני שכבר נפסלה השניה לכהונה בגט שניתן לה, שאף על פי שאין גט אחר גט לרבן גמליאל, נפסלה לכהונה משום 'ריח הגט'. כן כתב מהרש"א.

והרש"ש פקפק בחידוש זה וכתב שלכך הוצרך רש"י לטעם שכתב, כדי לפרש הדין גם בשני יבמים ויבמה אחת שהרי שנינו בסיפא 'וכן אתה אומר בשני יבמים', ושם אין סיבה שדוקא הראשון יחלוץ אם לא משום עצה טובה שלא ייאסר השני בקרובותיה. (וכן פירש במרומי שדה, ע"ש).
כיוצא בדבר נחלקו הפוסקים (ר"ס קסא) בגט אחר ביאה, האם אוסרה לכהונה הגם ששנינו אין אחר ביאה כלום, אם לאו.

(ע"ב) 'אמר רבי יוחנן רבן גמליאל ובית שמאי... כולו סבירא להו...' – כן דרכו של רבי יוחנן (וכן אב"י) בכמה מקומות, להעמיד דברי חכמים בשיטה אחת – ע' במצוין בבבא מציעא עז:

'אי ביאת ראשון ביאה ביאת שני אינה ביאה...' בישוב דברי רש"י במה שכתב שאינה נאסרת על הראשון בביאת השני – ע' בחדושי הרשב"א בשם הראב"ד; רש"ש; מרומי שדה; משנת ר' אהרן – מילואים לסי' ט, ט; אבי עזריה הל' סוטה ב, ב.

דף נב

'דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה.' אין הטעם [רק] משום שצריך עדי קדושין והרי מכווער הדבר להעמיד עדים על כך, שהרי אמרו שגם ביבמה לוקה, ושם אין שייך טעם זה [כי בכל אופן צריך עדי ייבום, גם אם יעשה מאמר. או לחילופין, יש אומרים שייבום אינו צריך עדים כלל] – אלא משום שפריצות היא זו שתחילת קניינו בביאה (עפ"י תוס' כאן ובקדושין יב: וריטב"א שם; מהרש"א).

- ב. יש מי שכתב לדייק מלשון הרמב"ם והשלחן-ערוך שבשני יבמים, אם עשה אח אחד מאמר או חלץ לזו שבא עליה אחיו ביאה-פסולה, לא הועיל המאמר או החליצה לאסור קרובותיה משום שכלפי שאר האחים נפקעה זיקתה בביאת האת, שנעשית עליהן ערות 'אשת אח' בביאתו, ואפילו בביאה פסולה (עפ"י אמרי משה ה, יא ע"ש).
- ג. שתי יבמות שנפלו לפני שני יבמים, ועשה האחד מאמר בזו והאחר עשה מאמר בשניה [או שנתנו גט], וחלץ זה לבעלת מאמר של אחיו; לדברי הבית-שמואל (קע סק"ה) נפטרו שתיהן, והחזון-איש (קכה, י) חולק וסובר [אליבא דרמב"ן ורא"ש] שהשניה צריכה חליצה מאחיו, כי חליצת אחיו בבעלת-מאמר שלו מעולה מאילו הוא היה חולץ לה.
- ד. היה אחד האחים גדול ואחד קטן, ונתנו שניהם גט – ע' להלן צו.

דף נא

צז. אלו תנאים סוברים מאמר קונה קנין גמור (= חשוב)?

רבן גמליאל אמר אין מאמר אחר מאמר, שהמאמר הראשון קנה (מדרבנן) כל מה שיכול ולא שייר כלום למאמר אחר. וכן סובר בן עזאי בשתי יבמות ויבם אחד (בגרסת רש"י. ור"י קיים הגרסה האחרת; בשני יבמים ויבמה אחת). וכן לדברי רבי נחמיה שאין כלום אחר ביאה-פסולה, הוא הדין אחר מאמר. ריב"ב פירש שלרבי נחמיה, גט ומאמר ביבמה מועילים מדאוריתא כבשאר נשים. והתוס' דחו דבריו.

לדברי בית שמאי מאמר קונה מדאוריתא, שלכך העושה מאמר ביבמתו ושוב נפלה לו אחותה, אשתו זו שעשה לה מאמר – עמו, והלזו תצא משום אחות אשה. רבי שמעון מסתפק אם מאמר קונה קנין חשוב (מדרבנן. תוס') אם לאו, ולכך אמר שאם באו שני יבמים בני תשע על יבמתם, הביאה השניה לא אסרתה על הראשון, שביאת בן תשע הריהי כמאמר, ואם קנה הראשון – השני אינו כלום, ואם לא קנה הראשון – כמו כן גם השני לא קנה. ע"ע לעיל יט כט.

דף נב

צח. א. האם צריך לקדש קודם היבום?

ב. על אלו מעשים נפסדים היה רב מלקה?

ג. מאמר יבמין כיצד?

ד. שטר כתובת יבמין, כיצד?

א. אמר רב הונא: מצות יבמה, מקדש ואחר כך בועל. בעל בלא מאמר – קנה (אף מדרבנן תוס'), ואינו צריך לקדש אחר בעילה. רמב"ם יבום ב, ב; רמב"ן, אבל לוקה מכת מרדות מדרבנן (שדרך פריצות היא לעשות תחילת קנינו בביאה. תוס').

אמרו בגמרא שאין הוכחה לרב הונא ממשנתנו. ומכל מקום נראה מהרי"ף שהלכה כדבריו. (וכבר העירו על רש"י והגמון"י ששינו פשט המשנה ופרשו דלא כרב הונא. ע' בחדושי אנשי שם על הרי"ף ורש"ש).